

Şair ve Patron

BULGU ve yorumlarıyla günümüzün yanı sıra geleceğin tarihçileri için Türk toplumunun tarihsel gelişmesine dair çok önemli halkaları birbirine eklememe olağanı sağlayan Halil İnalcık'ı 100 yaşını devirdikten sonra yitirdik. Hocaların hocası, tarihçilerin kutbu İnalcık; birliğininvardığı dorukta, Kant ve Hegel gibi büyük felsefecilerde gördüğümüz bir yönelimle, insanın en yetkin edimi olarak sanatın toplumsal diyalektığını Ortadoğu ve Osmanlı toplumlari üzerinde gösterdi. Şair ve Patron (DoğuBat Y., 2003) kitabıının yanı sıra, "Klasik Edebiyat Menşei: İranlı gelenek, saray işaret meclisleri ve musâhib şairler" (2006) makalesi ile Hasbaççede Ayş u Tarab Nedimler Şairler Mutribler (İşKültür Y., 2011) kitabında edebiyat geleneğinin ilkelerini belirlemekle kalmamış, şairle devlet ilişkisine açıklık getirirken, toplumsal ve tarihsel dönüşümün ilmeklerini yakalamıştı (Nuran Tezcan, Dîvan Edebiyatına Yeniden Bakış, [VKY](#), Haziran 2016).

ORTAK-YAŞARLIK İLKESİ VE EDEBİYAT

İnalcık'ın targılarına göre; Câhiz'in kazandırdığı "hümanist ve musahip" kişilikle birlikte, kadim İran geleneğindeki adap / edep kavrayışı, "dTüşünce, söz ve davranışta zarafete ulaşma çabasının özünü oluşturanak", duyguları eğitilmiş, içgüdülerine tutsağlığı aşmış insanı zarif ve centilmen kişiliğe taşır. "Rum'un zurefâsi" sıfatını kazanmış kişi, edep ve erkâna saygılı, hoşgörülü işaret meclislerinde müzik, edebiyat, satranç, matematik, sağlık, soykütüğü, savaş ve tarih kültüryle doğrulmuş, mecliste şarap, müsiki ve şiirle düşünüp konuşmayı en yüksek davranış ölçütüne dönüştürmüştür insandır. Türk sultanları; medrese ve ulema ile süfi ve zaviye arasındaki zıtlıkların bileşkesini vakıflar ve işaret meclisleri geleneğini kurumlaştıracak ortak-yâşarlık düzeyinde sürdürmeliydi. Edebiyat, bu ilişkiler ortamında en yüksek düzeye erişme olanağıdır, sultanlarca desteklenmiştir. Dağası, iyi şirin kendisine sunularak takdir istemesi sultanın da beklenisiydi ve edebiyati sultanın sahiplenmesi, şair ve patron ilişkisinin kurulmasını sağlıyordu. Bir tarihsel gerçeği attılamayalım: Şair ve patron arasındaki gelişkî yer yer hüzünlu sonuçlar vermiyor degildi ama şairler arasındaki rekabet ve dayanışma ilişkisi çok daha içli acilar yaşatabiliyordu.

ORTADOĞU TOPLUMU VE OSMANLI

İnalcık; Ortadoğu devlet geleneğini daha da ilerletmiş bir yapılandırma olarak Osmanlı'yı doruk noktasında, edebiyatta gözlemleyip madde ve ruhunu çözümleyerek tanımlama işleminden çok önce, tarih çalışmalarının başyapıtında bu uygurlığın zeminini belirlemiştir: Osmanlı İmparatorluğu KLASİK ÇAĞ (1300 - 1600) [(Londra, 1973) [VKY](#), Mayıs 2003]. Devletin örgütlenisi, toplumsal ve ekonomik yapının işleyisi, sınıfsal gelişkilerin uçları ve biçimlenisi, kültür ve dinin olgunlaşması, yükselişin tikanma zorunluğu ve göküs bu yapıda oglular ve kurumlara dayanarak sergilendir. İnalcık, tâhlillerinde doğrudan girmiyorsa da, şair patron ilişkisinde de yeni bir dönemin eşiğine gelinmiştir: Son dönemde Galip gibi bir dehanın çıkışısı, çokmuşun edebiyat ve sanat türlerine daha geç yansıldığı izlenimini vermekle birlikte, çözülmeyen ilişkilerde erken gözleniği bir genel kabuldür.

GÜNÜMÜZDE HÂMİLİK VE MAFİYÖZİ

Şairler arasındaki rekabette düşmanlık derecesine varan kışkırtıklar, şairin zamanla bağlı bulunduğu ionca, vakfı, zaviye, tarikat, medrese, Enderun yapılarıyla yüzে çıkar; şair, varlığını bu kurumlarda intisap ilişkisi üzerinden sürdürür. Kapitalizm; sermaye için gereken ticretli emeğin kaynağı olarak özgür işgücünü yaratırken, sanatçı da özgürlüş ama açılıkla yüz yüze gelir. Modern toplumda müzik, resim, heykel, mimari, tiyatro ve sinemanın yanı sıra edebiyatın sürüme ve tüketime yatkın türleri, içerdigi değişim değeri oranında sermayenin büyümeye eğilimine yanıt verebiliyorsa da, şiir, kullanma değeri en güçlü ve yaygın sanat olmakla birlikte, birkaç büyük isim dışında, değişim değeri tahtessifira düşmüş bir sanat olarak hamisini örtültü kara ilişkilerde arayıp varoluşunu ödül nöbetleşmeleriyle korumaya çalışmıştır.